

**L. FLAMINIUS CRISPUS, ORNATUS ORNAMENTIS DECURIONALIBUS
(В НАДГРОБЕН НАДПИС ОТ РАЦИАРИЯ)**

Калин Стоев

**L. FLAMINIUS CRISPUS, ORNATUS ORNAMENTIS DECURIONALIBUS
(IN A BURIAL INSCRIPTION FROM RATIARIA)**

Kalin Stoev

Паметникът, който е обект на настоящата публикация, е постъпил в Националния исторически музей през м. юли 2014 г.¹. За съжаление находката е открита без ясен контекст. По сведения на органите на МВР тя произхожда от мястото, където в древността се е намирал римският град Рациария.

Находката представлява триделна надгробна варовикова стела (Обр. 1), върху която е наличен текст на латински език. Горната част на стелата е оформена във формата на дъговиден фронтон, в средата на който е изобразена шестлистна розета. Горните ъгли на плочата са украсени с флорални мотиви. Розетата е разположена във венец, а венецът е ограден от двете страни с листа с плод. Средният и най-голям дял на стелата е зает от надписното поле, което е оброчено в релеф. Рамката е украсена с флорални мотиви – бръшлян. В цокъла на плочата се намира типичен за надгробната пластика съд, от който се подават клонки с листа и плод. В най-долната си част надгробната плоча има клиновиден каменен завършек, вероятно предназначен за закрепянето ѝ в земята (Обр. 1).

Размерите на стелата са: височина 2,2 м (2,40 м, ако се брои и завършекът за закрепяне), широчина 0,79 м, дебелина 0,30–0,32 м. Размери на надписното поле: широчина 0,475–0,48; височина 0,84 м. В надписното поле е разположен

The burial stela, which is the subject of this publication, was acquired by the National Museum of History in July, 2014¹. Unfortunately the monument is of unclear provenance. According to the reports of the Ministry of Interior, it originates from the place where in Antiquity the Roman city of Ratiaria was situated.

The find represents a tripartite burial limestone stela (Fig. 1) the inscription on which is in Latin. The upper part of the stela is shaped as an arched pediment, in the middle of which a six-petalled rosette is depicted. The upper corners of the plate are decorated with floral motifs. The rosette is represented within a wreath, on both sides of which there are leaves with fruit. The largest central part of the stela is occupied by a relief-framed inscription field. The frame is decorated with floral motifs of ivy. At the base of the plate there is a vessel displaying twigs with leaves and fruit, a typical feature of the burial sculpture. At its very bottom, the tombstone has a wedge-shaped terminal, probably intended to fix it into the ground (Fig. 1).

The dimensions of the stela are: height 2,2 m (2.40 m, if the stone wedge terminal is included), width 0.79 m, thickness 0.30–0.32 m. Inscription field dimensions: width 0,475–0,48 m; height 0.84 m. The Latin inscription consists of 13 lines with variable size of the letters – 5 cm (lines 1 and 2), 4 cm (lines 3 and 4),

¹ Постъпил в НИМ с Акт за временно ползване като дарение №П 4963 от 31.07.2014 г. Надписът е разчетен от Красимира Карадимитрова за инвентаризиране в НИМ и за пресматериали. Авторът не е запознат с варианта на разчитане на колежата К. Карадимитрова. Настоящата публикация на надписа е с разрешението на Директора на НИМ.

¹ Acquired by the NMH with an Act for temporary exhibiting as a donation №II of 4963 07.31.2014. I would like to thank the Director of the National Museum of History Professor Bozhidar Dimitrov and Deputy Director of the National Museum of History Assoc. Prof. Ivan Hristov for their support.

латински текст в 13 реда, с вариращ размер на буквите – от 5 см (р.1 и 2), 4 см (р.3 и 4), 3 см (р.5–10), 2,7 см (р.11), 2, 5 см (р.12) и отново 4 см (р.13). Дебелината на рамката на надписното поле е 0,07 м. На места личат клонковидни разграничителни знаци (*virgulae*). В текста са налични следните лигатури: ME (р.4), EN (р.6), MA (р.10), NF (р.12). Буквите F в р.2, N в р.4, I в р.7 и цифрата V в р.8 са по-дребни и са повдигнати.

Самият текст гласи следното:

D(is) M(anibus)
L. Flaminio, L(uci) f(ilio),
Pap(iria), Crispo, or-
nato ornamen-
5. tis decurional(ibus)
ab ordine splen-
didissimo Ratiariens(ium), vixit an(nis) XV.
H(ic) s(itus) e(st).
10. L. Flaminus Martialis, pater infelicissimus
f(aciendum) c(uravit).

Надгробната плоча е поставена в памет на младия *Lucius Flaminus Crispus* от неговия баща *Lucius Flaminus Martialis*. Въпреки своята лаконичност тя съдържа важна информация. Приживе на погребания е било дадено правото да се ползва с почестите/отличителните знаци на достойнството на декурион (*ornamenta decurionalia*), т.е. на член на определения в паметника като "най-бляскав, най-великолепен" градски съвет (*ordo decurionum*). Известно е, че *ornamenta* на даден ранг, в нашия случай такъв на декурион, но не и самата длъжност, се давали на хора, които поради една или друга причина не можели да бъдат приети в качеството си на нейни носители². Възможно е такава причина в Рациария да е бил освободенският произход, който не позволявал на дадено лице да стане член на градския съвет. Наистина, подобен възглед би могъл да бъде приложен и към настоящия случай, доколкото вече е налице сигурно свидетелство, че освободенци, които

3 cm (lines 5–10), 2,7 cm (line 11), 2,5 cm (line 12) and again 4 cm (line 13). The thickness of the frame that surrounds the inscription field is 0,07 m. There are twig-like distinguishing marks (*virgulae*) in some places. The text contains the following ligatures: ME (line 4), EN (line 6), MA (line 10), NF (line 12). The letters F in line 2, N in line 4, I in line 7 and the figure V in line 8 are smaller and raised.

The text itself reads as follows:

D(is) M(anibus)
L. Flaminio, L(uci) f(ilio),
Pap(iria), Crispo, or-
nato ornamen-
5. tis decurional(ibus)
ab ordine splen-
didissimo Ratiariens(ium), vixit an(nis) XV.
H(ic) s(itus) e(st).
10. L. Flaminus Martialis, pater infelicissimus
f(aciendum) c(uravit).

The tombstone was placed in the memory of the young *Lucius Flaminus Crispus* by his father *Lucius Flaminus Martialis*. Despite its conciseness, the inscription provides important information. While still living, the deceased was entitled the right to enjoy the honours/insignia of a decurion dignity (*ornamenta decurionalia*), i.e. of a member of the city senate (*ordo decurionum*) defined in the inscription as "the most splendid, most magnificent". It is known that *ornamenta* of a rank, in our case that of the decurion, but not of the position itself, was given to people who for one reason or another could not be accepted in their capacity of office-holders². Perhaps in Ratiaria the origin of a freedman might have been that reason, for which a person was not allowed to become a member of the city senate. Indeed, such explanation could be applied to this case, too, since there is already a definite testimony that freedmen, who played a certain role in the public life of the city, were associated with the decurion class³. There are also

2 Вж. **Borzak, St.** Ornamenta. – Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, 35. Hbd., 1939, 1120.

2 Е.г. **Borzak, St.** Ornamenta. – Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, 35. Hbd., 1939, 1120

3 **Стоев, К. / Христова, Ив.** Епиграфски паметници от Рациария. – Известия на Националния исторически

играели определена роля в общественния живот на града, са били свързани с декурионското съсловие³. Не липсват и податки за връзките на настоящото семейство *Flamini* с декурионското съсловие на Рациария – един декурион с преномен Луций и *nomen gentilicium Flaminius* вече е известен от епиграфиката на града⁴. В случая обаче трудно може да се предполага, че семейството на погребания има освободенски произход, тъй като и неговият когномен, и този на баща му са римски, а не елински, каквито обикновено носели освободенците.

Това наблюдение, както и фактът, че получилият право на декурионски отличия *Flaminius Crispus* е бил едва на 15 години в момента на смъртта си, способства за обогатяването на просопографията на известните ни от мизийските провинции *ornati ornamentis decurionalibus*, които изглежда са били многобройни в горномизийската колония Рациария⁵ – много е вероятно част от тях, в качеството си на наследници на известни и влиятелни градски фамилии, още в младежка възраст, т.е. много преди навършване на минимума години за заемане на място в курията (обикновено 25–30⁶), да са получавали разрешение да се ползват с отличията и с определени привилегии на декурионата.

В случая най-вероятно под *ornamenta* следва да се разбират не само външни белези, свързани с облеклото, но също така определени по-

Обр. 1. Надгробна стела, издигната в памет на L. Flaminius Crispus.

Fig. 1. Funerary stela set in commemoration of L. Flaminius Crispus.

3 Вж. Стоев, К. / Христов, Ив. Епиграфски паметници от Рациария. – Известия на Националния исторически музей, XXVI, 2014, с. 68.

4 AE 1927, 78: ...*L(ucio) Flamini(um) Iulii(um) dec(urioni) / col(oniae) R(at)ia(riae)*...

5 За други *ornati* вж. Eck, W. / Ivanov, R. Zwei Votivinschriften aus Ratiaria in der Provinz Moesia superior. – ZPE, 173, 2010, 203; CIL III 12650; CIL III 14501, 1; IMS III.2.25; Геров, 2, № 212; 237; Велков, В. / Атанасова, Й. Латински надписи от Рациария, ИАИ, 30, 150, №5; спорен – Kalinka, E. Antike Denkmäler in Bulgarien. Kaiserliche Akademie der Wissenschaften. Schriften der Balkankommission, Antiquarische Abteilung IV. Wien, 1906, №378. *Ornati ornamentis decurionalibus* тук са били и някои августали: вж. Карадимитрова, К. Latinitas в Рациария и територията ѝ. – Василка Герасимова-Томова, In Memoriam, 2013, 266–272; AE 2005, 1311 = Карадимитрова, К. Нови посветителни надписи от Рациария. – Нумизматика, сфрагистика и епиграфика, 2, 2005, 215–216; Геров, 2, №191, 204. За съкращенията в цит. литература вж. по-долу, бел. 20.

6 Kübler, B. Decurio. – Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, 4. Bd., 1901, 2328.

clues to the connections of this family *Flamini* with the decurion class of Ratiaria – a decurion

чести, място до декурионите на публични прояви (например в театъра) или присъствие на заседанията на съвета при декурионите, разбира се – без да имат право на глас⁷. Така, ако сметем надписа за представителен за цялостната формална ситуация в града, в Рациария децата от висшите съсловия не били формално приемани (*adlecti*) в градския съвет, както в някои други градове⁸, а получавали въпросните *ornamenta*. Въпреки това можем да заключим, че този надпис е свидетелство, че децата на градските декуриони (ако бащата на погребания е бил такъв, въпреки че това не е отбелязано изрично) отрано са били подготвяни за поприще и кариера в сената на града, каквато, както ни съобщава Светоний⁹, е била тенденцията от времето на Август насетне и в самия римски Сенат.

За това как родът на рациарийските Фламиници е достигнал до престиж и вероятно значително богатство, които им позволили да бъдат сред влиятелните в колонията, нямаме сигурни сведения. Ако съдим по името, става въпрос за наследници на стар романизъм, т.е. за заселници от Италия, може би испанските провинции, където името е най-често срещано¹⁰. Когномените на бащата и сина, *Crispus* и *Martialis*, са сред честите в империята, особено силно разпространени в Италия и галските провинции¹¹. Следователно е най-логично да приемем, че Фламиниците са с произход от Италия, Дунавските или западните провинции на империята.

За датировката на паметника най-подходящо е да използваме самото съдържание на текста. Ако се следва Д. П. Димитров, изразът *hic situs est*, употребен заедно с *FC (faciendum* или *faciundum curavit)* говори по-скоро за края

with the praenomen *Lucius* and *nomen gentilicium* *Flaminius* is already known from the epigraphy of the city⁴. It is difficult in this case, however, to believe that the family of the departed was of a freedman origin, since both his cognomen and that of his father were Roman, not Hellenic, such as the freedmen usually bore.

This observation and the fact that *Flaminius Crispus* who had had the right to wear the ornaments of the decurion and was only 15 at the time of his death, contribute to the enrichment of the Prosopography of the *ornati ornamentis decurionalibus* known in the Moesian provinces, which as it seems have been numerous in Upper Moesian Ratiaria⁵ – it is likely that some of them, in their capacity as heirs of famous and influential urban families, even in adolescence, i.e. long before reaching the minimum age for a seat in the Curia (usually 25–30)⁶ had received permission to enjoy certain privileges and distinctions of the decurionate.

In this case, most likely under *ornamenta* we should understand not only external signs associated with clothing, but also certain honours rendered to urban senators, such as placing the statues in iconic public environment, seats next to the decurions during public events (e.g. in the theatre) or presence at the meetings of the Board of the decurions, of course, without having the right to vote⁷. Thus, if we consider the inscription to be representative of the overall official situation in

7 **Borzak, St.** Ornamenta..., 1120. В българската историография като че ли най-удачно *ornamenta* са преведени от Б. Геров като "външните белези, отличия и привилегии" (**Герв, Б.** Романизмът между Дунава и Балкана. Ч. 2. От Хадриан до Константин Велики. – ГСУ, ФФ, 48, 1952–1953: Епиграфска документация, 356–398, №309).

8 **Kübler, B.** Decurio, 2328–2329.

9 Suet. Divus Augustus, 36: *Liberis senatorum, quo celerius rei p. assuescerent, protinus a virili toga latum clavum induere et curiae interesse permisit...*

10 **Mócsy, A. / Feldmann, R. / Marton, E. / Szilagy, M.** Nomenclator provinciarum Europae Latinarum et Galliae Cisalpiniae cum indice inverso. Diss. Pann. Ser. III.1., Budapest, 1983, p. 127.

11 Пак там, pp. 93, 179.

4 AE 1927, 78: ...*L(ucio) Flami(nio) Iulia(no) dec(urioni) / col(oniae) R[at(iariae)...*

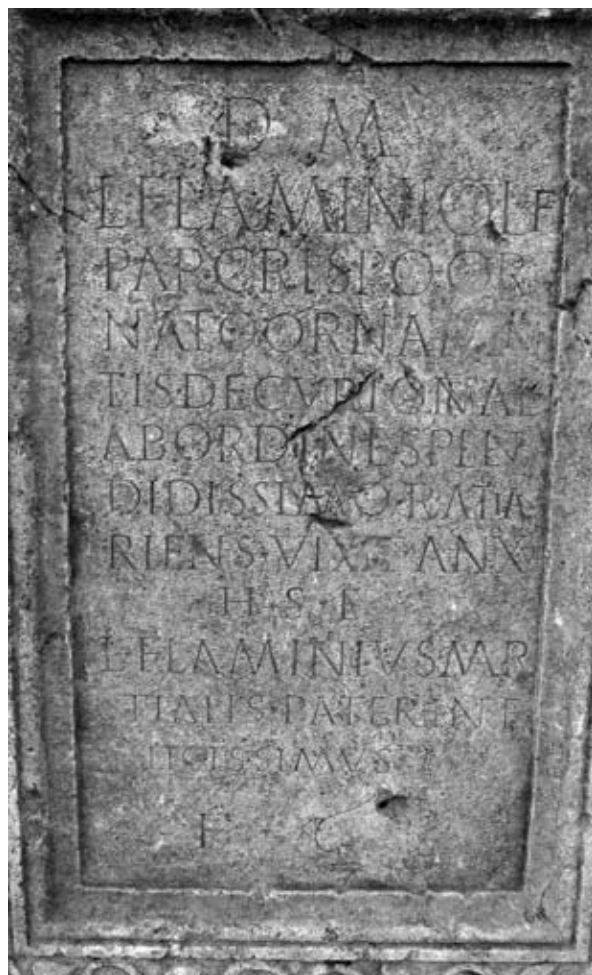
5 Other *ornati* e.g. **Eck, W. / Ivanov, R.** Zwei Votivinschriften aus Ratiaria in der Provinz Moesia superior. – ZPE, 173, 2010, 203; CIL III 12650; CIL III 14501,1; IMS III.2.25; Герв, 2, №. 212; 237; **Велков, В. / Атанасова, Й.** Латински надписи от Рациария, ИАИ, 30, 150, №5; спорен – **Kalinka, E.** Antike Denkmäler in Bulgarien. Kaiserliche Akademie der Wissenschaften. Schriften der Balkankommission, Antiquarische Abteilung IV. Wien, 1906, №378. *Ornati ornamentis decurionalibus* here were some augustals as well: e.g. **Карадимитрова, К.** Latinitas в Рациария и територията ѝ. – Василка Герасимова-Томова, In Memoriam, 2013, 266–272; AE 2005, 1311 = **Карадимитрова, К.** Карадимитрова, К. Нови посветителни надписи от Рациария. – Нумизматика, сфрагистика и епиграфика, 2, 2005, 215–216; Герв, 2, №191, 204. For the abbreviations in op. literature see. below, ref. 20.

6 **Kübler, B.** Decurio. – Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, 4. Bd., 1901, 2328

7 **Borzak, St.** Ornamenta..., 1120. In Bulgarian historiography the most appropriately *ornamenta* is translated by B. Gerov as "external signs, awards and privileges" (**Герв, Б.** Романизмът между Дунава и Балкана, ч.2. От Хадриан до Константин Велики. – ГСУ ФФ,

на I в.¹². Наличието на посвещението на подземните богове (божествата-мани), *Dis Manibus*, както и липсата на пълна гражданска номенклатура (заедно с *origo*), трябва да изместят датировката в малко по-късно време, след първата четвърт на века, а това, че родното място на погребания не е означено, може би говори за раждане в Ратиария, т.е. вероятно едно поколение след заселването на *Flamini* тук. Имайки предвид тези характеристики на текста, най-вероятна е датировка във втората четвърт на II в. сл. Хр. (Обр. 2).

Наличната върху надписа форма на градското име е *Ratiariens(ium)*, като е възможна и малко по-различната възстановка

Обр. 2. Надписът върху надгробната стела на L. Flaminius Crispus.

Fig. 2. The inscription on the funerary stela to L. Flaminius Crispus.

the city, then in Ratiaria the children from higher castes were not accepted formally (*adlecti*) in the city senate, as in some other cities⁸, but were given these *ornamenta*. We can conclude, however, from this inscription that the children of urban decurions (if the deceased's father was a decurion, as this is not explicitly stated) were prepared at an early age for their walk of life and career in the city senate, as was the tendency, according to Suetonius⁹, in the very Roman Senate from the time of Augustus.

We have no certain information on how the family of the Flamini from Ratiaria gained prestige and perhaps considerable wealth, which enabled them to be influential in the colony. Judging by the name, it comes to the descendants of the old Romanism, i.e. of settlers from Italy, perhaps from the Spanish provinces, where the name was most common¹⁰. The father and son's cognomens *Crispus* and *Martialis* were among the frequently met in the Empire and particularly popular in Italy and the Gallic provinces¹¹. Therefore, it is most logical to assume that the *Flamini* originated from Italy, the Danubian or Western provinces of the empire.

For the dating of the monument most appropriate would be to use the contents of the inscription. If we follow D.P. Dimitrov, the phrase *hic situs est* when used with FC (*faciendum* or *faciendum curavit*) rather indicates the end of the 1st c.¹². The presence of the dedication to the chthonic gods (*Manes* deities), *Dis Manibus*, and the absence of full civil nomenclature (together with *origo*), must shift dating to a little later time, after the first quarter of the century. The fact that the native place of the departed is not indicated, maybe implies that he was born in Ratiaria, i.e. probably a generation after the settlement of the *Flamini* there. Given these characteristics of the text, the most probable dating is the second quarter of the 2nd c. AD (Fig. 2).

48, 1952–1953: Епиграфска документация, 356–398, №309).

8 Kübler, B. Decurio, 2328–2329

9 Suet. Divus Augustus, 36: *Liberis senatorum, quo celerius rei p. assuescerent, protinus a virili toga latum clavum induere et curiae interesse permisit...*

10 Mócsy, A. / Feldmann, R. / Marton, E. / Szilagyi, M. *Nomenclator provinciarum Europae Latinarum et Galliae Cisalpinae cum indice inverso*. Diss. Pann. Ser. III.1, Budapest, 1983, 127

11 Ibid, 93, 179

12 Димитров, Д. П. Надгробните плочи от римско време в Северна България. София, 1942, 19, Nos. 8, 27, 28.

12 Димитров, Д. П. Надгробните плочи от римско време в Северна България. София, 1942, 19, Nos. 8, 27, 28.

*Ratiariens(is)*¹³, съответно с четене на текста *ab ordine splen/didissimo Ratia/riens(i)*. Трябва да отчетем, че в латинските надписи, произхождащи от колонията, същинското име на града в комбинация с *Colonia (Ulpia Traiana)* е достигало до нас само в съкратена форма (данните вж. по-долу, Приложение). Така, представяйки засега най-пълното изписване на същинското име на колонията от надписи, споменаващи институции или участници в обществения живот, намерени в града и градската територия, този надпис повдига въпроса дали официалното или поне обичайното название на града всъщност не е било *Colonia (Ulpia Traiana) Ratiariensium*, подобно на името на долномизийската *Colonia Ulpia Oescensium*¹⁴. Аргумент в полза на това наименование би бил един официален надпис от Ескус, поставен в чест на *T. Iulius Capito*¹⁵, където са изброени редица римски градове по Долен, Среден Дунав и околните земи, в това число и горномизийската колония Рациария. Названията на тези градове (тук ги предаваме в именителен падеж) са отбелязани съответно като: *colonia Fl(avia) Sirmatium*, *colonia Ulp(ia) Oesc(ensium)*, *colonia Ulpia Poetovionensis*, *colonia Traiana Sarmizegethusensium*, *municipium Romulensium*, *civitas Pontica Tomitanorum*, следователно в този текст името на интересуващия ни тук град би следвало да бъде възстановено като *Ulp(iae) Ratiar(iensium)*, или в именителен падеж, *Colonia Ulpia Ratiar(iensium)*.

С оглед на известната епиграфска документация самото съществително *Ratiaria* се среща изписано без съкращение по паметници извън града, където името на колонията е дадено като географско означение (вкл. в някои итинерарии¹⁶) или означение на произход¹⁷ (срвн. типа означение *domo Oesci* и по-

The form of the urban name used in the inscription is *Ratiariens (ium)*, which might be reconstructed as the slightly different *Ratiariens (is)*¹³ in accordance with the respective reading of the text *ab ordine splen/didissimo Ratia/riens(i)*. One should consider the circumstance that in the Latin inscriptions originating from the colony the actual name of the city in combination with *Colonia (Ulpia Traiana)* has reached to us in abbreviated form only (see the data below, Appendix). Thus while providing the most complete (for the present) rendering of the actual name of the colony in the inscriptions found in the city and the urban area, mentioning also institutions or participants in public life, this inscription raises the question whether the official or at least the usual name of the city was not in fact *Colonia (Ulpia Traiana) Ratiariensium*, like the name of Lower Moesian *Colonia Ulpia Oescensium*.¹⁴ An argument in favour of this name would be an official inscription from Oescus placed in honour of *T. Iulius Capito*¹⁵, which lists a number of Roman cities along the Lower and Middle Danube and the surrounding lands, including Ratiaria in Moesia Inferior. The names of these cities (we render them here in the nominative case) are marked respectively as: *colonia Fl(avia) Sirmatium*, *colonia Ulp(ia) Oesc(ensium)*, *colonia Ulpia Poetovionensis*, *colonia Traiana Sarmizegethusensium*, *municipium Romulensium*, *civitas Pontica Tomitanorum*, therefore in this text the name of the city of our interest here should be restored as *Ulp(iae) Ratiar(iensium)*, or in nominative, *Colonia Ulpia Ratiar(iensium)*.

In view of the known epigraphic documentation the noun *Ratiaria* occurs in an unabridged form in monuments outside the city, where the name of the colony is given as a geographical indication (incl. some itineraria)¹⁶ or indication of

13 Срвн. *Ratiariensis*, което според Д. Дечев е прилагателната форма от името на града: **Detschew, D.** Die thrakischen Sprachreste. Wien, 1957, S. 390.

14 Формата на името на Ескус вж. в текста на паметника на Т. Flavius T.f. Papiria Valentinus: ...*patrono col(oniae) Ulp(iae) Oescensium* (**Иванов, Р.** Нов епиграфски паметник от Ескус. – Археология, 2005, XXVI, 1–4, 159–161).

15 Геров, 2, 309 = ILBulg, Inscriptiones Latinae in Bulgaria Repertae, 20

16 Itin. Ant., 219,3: Ratiaria leg. XIII (!) Gemina (срвн. *Oesco leg. V Mac.*, Itin. Ant. 220, 5).

17 ISM II 302 (Inscriptiones Scythiae Minoris), domo Ratiaria; също надписът от Виминациум CIL III 14599,

13 Cf. Ratiariensis, which, according to D. Detschew is the adjective form of the name of the city: **Detschew, D.** Die thrakischen Sprachreste. Wien, 1957, 390.

14 The form of the name of Oescus see. in the text of the monument to T. Flavius T.f. Papiria Valentinus: ... *patrono col (oniae) Ulp (iae) Oescensium* (**Иванов, Р.** Нов епиграфски паметник от Ескус. – Археология, 2005, XXVI, 1–4, 159–161)

15 Геров, 2, 309 = ILBulg, Inscriptiones Latinae in Bulgaria Repertae, 20

16 Itin. Ant., 219,3: Ratiaria leg. XIII (!) Gemina (срвн. *Oesco leg. V Mac.*, Itin. Ant. 220, 5).

добните му¹⁸), а също така в писмени свидетелства и в сведенията от ранновизантийско време¹⁹.

Приложение²⁰:

Името на колонията в досегаините епиграфски свидетелства от града и територията му²¹:

- 2 = Геров, 2, 223 = IMS II 229. Вероятно списъкът с ветерани от Виминациум (IMS II 53) също е включвал думата Ratiaria, както и списъците от Рим: CIL VI 1057, Nos. 2385a, 2385b01, 32536, 32624, въпреки че в тях не се наблюдават изцяло изписани форми на името. Други примери: CIL VI 2730, отново от Рим: Antonius Paterio... nat. Mysia superiori, regione Ratiarensi; CIL VIII 2871 = Геров, 2, 144 от *Lambaesis*, T. Flavius T.f. Ulpia Herculanus Retiaria (!); AE 1994, 1466, M. Ulpius Ulp. Lucius Ratiaris; CIL XVI 120, Valerius Valeri f. Valens, Ratiar.; RMD 4, 319, P. Valerius P. f. Papiria Ratiar(ia); AE 1982, 405 = **Donati, A.** Il nome di Ratiaria in una discussa iscrizione del IV secolo. – Ratiariensia, 1, 1980, 133–134, където името може и да не се отнася към колонията; AE 2010, 1432 от Halmyris
- 18 Геров, 2, 49, Oesc(i); CIL VI 2683; CIL VI 32624 = Геров, 2, 152, C. Iul. C.f. Pap. Valens Oesco...; CIL VI 2760 – domo Escum; Геров, 2, 201 – M. Antonius M.f. Ianuarius domo Oesci; Геров, 2, 532 = CIL III 6201, Aul. Antonius Auli.f. Papiria Valens Oesci и др.
- 19 Примерите вж. в **Detschew, D.** Die thrakischen Sprachresten..., 390–391, 2 и 3., също AE 1985, 723: *Anastasiana Ratiaria semper floreat* от времето на император Анастасий (491–518).
- 20 В Приложението и изобщо в статията са използвани следните съкращения: **Геров, 2** = **Геров, Б.** Романизмът между Дунава и Балкана. Ч. 2. От Хадриан до Константин Велики. – ГСУ, ФФ, 48, 1952–1953; Епиграфска документация, 356–398; **AB** = **Danoff, Chr. M.** Lateinische Inschriften aus Nordwestbulgarien. Archäologisches Beiblatt, XXXI, 1939, 99–120; **CIL** = **Corpus Inscriptionum Latinarum**, vol. I–XVI, Berlin, 1893–1936; **IMS III.2** = **Petrović, P.** Inscriptions de la Mésie Supérieure. Vol. 3.2. Timacum Minus et la vallée du Timok. Belgrade 1995; **AE** = **L'Année épigraphique**. Revue des publications épigraphiques relatives à l'antiquité romaine. Paris, 1888 –; **ИБИД** = **Атанасова, Й.** / **Герасимова-Томова, В.** Нови латински надписи от Рацария; **ИАИ** = **Велков, В.** / **Атанасова, Й.** Латински надписи от Рацария; **НСЕ, 2, 2005** (Нумизматика, сфрагистика и епиграфика) = **Карадимитрова, К.** Нови посветителни надписи от Рацария, 205–222; **НСЕ, 6, 2010** = **Карадимитрова, К.** Flamen primus municipii Aeliani или за муниципийните основани от Хадриан, 179–188.
- 21 Надписите се цитират само по най-важните / достъпните публикации. Дава се само частта от надписа, отбелязваща лице, длъжност, споменаване на града, като за прегледност не се спазват всички правила на епиграфска публикация. Наименованието на града се предава само чрез съкращенията (*sigla*), без да се дава развиването и да се държи сметка за падежните окончания, освен ако това не е направено в повреден-

origin¹⁷ (cf. names of *Domo Oesci* type and the like¹⁸), and also in written records and reports from the early Byzantine times¹⁹.

Appendix:²⁰

The name of the colony in the current epigraphic evidence from the city and its territory:²¹

- 17 ISM II 302 (Inscriptiones Scythiae Minoris), domo Ratiaria; also the inscription from Viminacium CIL III 14599, 2 = Геров, 2, 223 = IMS II 229. Perhaps the list of veterans from Viminacium (IMS II 53) also included the word Ratiaria, as well as the lists from Rome: CIL VI 1057, Nos. 2385a, 2385b01, 32536, 32624, although they do not occur entirely written the forms of the name. Other examples: CIL VI 2730, again from Rome: Antonius Paterio... nat. Mysia superiori, regione Ratiarensi; CIL VIII 2871 = Геров, 2, 144 *Lambaesis*, T. Flavius T.f. Ulpia Herculanus Retiaria (!); AE 1994, 1466, M. Ulpius Ulp. Lucius Ratiaris; CIL XVI 120, Valerius Valeri f. Valens, Ratiar.; RMD 4, 319, P. Valerius P. f. Papiria Ratiar(ia); AE 1982, 405 = **Donati, A.** Il nome di Ratiaria in una discussa iscrizione del IV secolo. – Ratiariensia, 1, 1980, 133–134, where the name may not refer to the colony; AE 2010, 1432 from Halmyris.
- 18 Геров, 2, 49, Oesc(i); CIL VI 2683; CIL VI 32624 = Геров, 2, 152, C. Iul. C.f. Pap. Valens Oesco...; CIL VI 2760 – domo Escum; Геров, 2, 201 – M. Antonius M.f. Ianuarius domo Oesci; Геров, 2, 532 = CIL III 6201, Aul. Antonius Auli.f. Papiria Valens Oesci and others
- 19 Examples in **Detschew, D.** Die thrakischen Sprachresten, 390–391, 2 и 3., also AE 1985, 723: *Anastasiana Ratiaria semper floreat* from the time of Emperor Anastasius (491–518).
- 20 In the appendix and in the article the following abbreviations are used: **Геров, 2** = **Геров, Б.** Романизмът между Дунава и Балкана, ч.2. От Хадриан до Константин Велики. – ГСУ ФФ, 48, 1952–1953; Епиграфска документация, 356–398; **AB** = **Danoff, Chr. M.** Lateinische Inschriften aus Nordwestbulgarien. Archäologisches Beiblatt, XXXI, 1939, 99–120; **CIL** = **Corpus Inscriptionum Latinarum**, vol. I–XVI, Berlin, 1893–1936; **IMS III.2** = **Petrović, P.** Inscriptions de la Mésie Supérieure. Vol. 3.2. Timacum Minus et la vallée du Timok. Belgrade 1995; **AE** = **L'Année épigraphique**. Revue des publications épigraphiques relatives à l'antiquité romaine. Paris, 1888–; **ИБИД** = **Атанасова, Й.** / **Герасимова-Томова, В.** Нови латински надписи от Рацария; **ИАИ** = **Велков, В.** / **Атанасова, Й.** Латински надписи от Рацария; **НСЕ, 2, 2005** (Нумизматика, сфрагистика и епиграфика) = **Карадимитрова, К.** Нови посветителни надписи от Рацария, 205–222; **НСЕ, 6, 2010** = **Карадимитрова, К.** Flamen primus municipii Aeliani или за муниципийните основани от Хадриан, 179–188.
- 21 The inscriptions are cited only by the most important / available publications. Given is only the part of the inscription indicating the person, position or mentioning the city, and for clarity we do not comply with all the rules of the epigraphic publication. The name of the city is presented only by abbreviations (*sigla*), without giving the development and taking into account of the case endings, unless this is made in the damaged part of the inscription by the author of the respective publication.

Геров, 2, №179 (от Равна, Тимакум Минус) = CIL III 8263 = IMS III.2. 24: ...*P. Aelio aug. lib. Aprioni aug. col. Rat.*

Геров, 2, №180 (от Равна, Тимакум Минус) = IMS III.2. 24: ...*P. Aelis Proculo, Avito dec. col. Rat.*

Геров, 2, №181 (от Равна, Тимакум Минус) = IMS III.2. 25: [---*Cle]mentinus oo dec. col. Rat.*

Геров, 2, №192: *Fl. T.f. Pap. Arruntio dec. col. Rat*

Геров, 2, №187: ...*Tetti Rufi dec. pontif. col. Rat.*

Геров, 2, №188: ...*Flaminio Iuliano dec. col. R[at.]*

Геров, 2, №189 = CIL III 8090: ...*Pont. Silvini dec. aedil. col. Rat.*

Геров, 2, №190, [---*fi]l. Her[mes---?] col. [Rat...]*

Геров, 2, №191 = CIL III 1641: *M. Ulp. Epistratus augustal. col. Rat.*

Геров, 2, №197: *Sex. Val. Benign. aug. col. Rat.*

Геров, 2, №195 = AE, 1913, 186 = AE 1914, 88: *C. Iulius Valen[s] dec. col. [Rat.]*

Геров, 2, №232: *Iul. Ing. dec. Col.*

Геров, 2, №12 = AB, №11: *C. Valerio C. f. Pap. Firmo vet. Leg. VII Cl. Pf. conscripto dec. Rat...C. Val. Firmus dec. Col.*

Геров, 2, №193 = CIL III 8089 = CIL III 6295: *Augustales col. Ulp. Rat.*

CIL III 6294 = Геров, 2, №204: *L. Anatinio L. lib. Phoebo aug. col. Ulp. Rat.*

CIL III 14217 = (?) CIL III 14500: ...*de(?) col. Ulp. Traia. Rat.*

CIL III 12647 = Геров, 2, №220: *M. Sulpiciu[s] Zoticus aug. col. Rat.*

CIL III 14499 = AE 1902, 128: *L. Vitr[asio] / Flamin[ino] / leg. Aug. [pr(o) pr(aetore)] / Moesia[e supe]/rioris [col(onia)] Ulp. Tra. [Rat(iaria)]*

CIL III 14501 = Геров, 2, №293: *Aur. Flavianus dec. col. Ra.*

CIL III 753 (p 992) = CIL III 7429 = Геров, 2, №309 = ILBulg, 20 = AE 2004, 1197 = AE 2010, 1388: ...*ab ordinib. coloniar. Ulpiae Poetovionensis, Ulp. Ratiar.*

AB, №17 = Геров, 2, №214: *C. Mem. Procul.*

Геров, 2, №179 (from Ravna, Timakum Minus) = CIL III 8263 = IMS III.2. 24: ...*P. Aelio aug. lib. Aprioni aug. col. Rat.*

Геров, 2, №180 (from Ravna, Timakum Minus) = IMS III.2. 24: ...*P. Aelis Proculo, Avito dec. col. Rat.*

Геров, 2, №181 (from Ravna, Timakum Minus) = IMS III.2. 25: [---*Cle]mentinus oo dec. col. Rat.*

Геров, 2, №192: *Fl. T.f. Pap. Arruntio dec. col. Rat*

Геров, 2, №187: ...*Tetti Rufi dec. pontif. col. Rat.*

Геров, 2, №188: ...*Flaminio Iuliano dec. col. R[at.]*

Геров, 2, №189 = CIL III 8090: ...*Pont. Silvini dec. aedil. col. Rat.*

Геров, 2, №190, [---*fi]l. Her[mes---?] col. [Rat...]*

Геров, 2, №191 = CIL III 1641: *M. Ulp. Epistratus augustal. col. Rat.*

Геров, 2, №197: *Sex. Val. Benign. aug. col. Rat.*

Геров, 2, №195 = AE, 1913, 186 = AE 1914, 88: *C. Iulius Valen[s] dec. col. [Rat.]*

Геров, 2, №232: *Iul. Ing. dec. Col.*

Геров, 2, №12 = AB, №11: *C. Valerio C. f. Pap. Firmo vet. Leg. VII Cl. Pf. conscripto dec. Rat...C. Val. Firmus dec. Col.*

Геров, 2, №193 = CIL III 8089 = CIL III 6295: *Augustales col. Ulp. Rat.*

CIL III 6294 = Геров, 2, №204: *L. Anatinio L. lib. Phoebo aug. col. Ulp. Rat.*

CIL III 14217 = (?) CIL III 14500: ...*de(?) col. Ulp. Traia. Rat.*

CIL III 12647 = Геров, 2, №220: *M. Sulpiciu[s] Zoticus aug. col. Rat.*

CIL III 14499 = AE 1902, 128: *L. Vitr[asio] / Flamin[ino] / leg. Aug. [pr(o) pr(aetore)] / Moesia[e supe]/rioris [col(onia)] Ulp. Tra. [Rat(iaria)]*

CIL III 14501 = Геров, 2, №293: *Aur. Flavianus dec. col. Ra.*

CIL III 753 (p 992) = CIL III 7429 = Геров, 2, №309 = ILBulg, 20 = AE 2004, 1197 = AE 2010, 1388: ...*ab ordinib. coloniar. Ulpiae Poetovionensis, Ulp. Ratiar.*

AB, №17 = Геров, 2, №214: *C. Mem. Procul.*

на част от надписа от автора на съответната публикация. По разбираеми причини тук не се включват надписи по *instrumentum domesticum*.

For understandable reasons, inscriptions on *instrumentum domesticum* are not included here.

dec. col. Rat.

AB, №3: *dec. c(oloniae)*

AB, №6 = AE 1938, 92: *[I(ovi) O(ptimo)] M. Do. / [pr]o salut. / [d]ominor. / [n]n.Augg. e[t] / [Im]pp. et Gen. col. [Ratiariae?]*

CIL III 8088 = Геров, 2, №213: *M. Aurel. Chresto dec. aedilic. col. Ulp. Rat. ... M. Aurel. Iuliano dec. ae[d]il. col. Rat.*

ИАИ, 30, 1967, 150, No. 5: *...[C]assio filio qui [et P?]opilio aug. col. Rat*

ИАИ, 30, 1967, 151, №6: *C. Iul. fil. Proc. dec. co[l(oniae) Rat(iariae)]*

ИБИД, 32, 1978, 22, №1: *Sex. Val. Hilarius aug. col. Rat*

НСЕ, 2, 2005, ч. 2, №2., с. 212: *T. Titius Herculanus aug. col. Rat.*

НСЕ, 6, 2010, с. 179–180: *C. Iulio Ti. f. duumviral. col. Ra[.] ... M. Castricius Iulianus qq. col. Rat.*

Карадимитрова, К. *Latinitas...*, с. 266–267: *...M. Iuli M. l. Pap. Eutychetis oo dec. et aug. col. Rat.*

dec. col. Rat.

AB, №3: *dec. c(oloniae)*

AB, №6 = AE 1938, 92: *[I(ovi) O(ptimo)] M. Do. / [pr]o salut. / [d]ominor. / [n]n.Augg. e[t] / [Im]pp. et Gen. col. [Ratiariae?]*

CIL III 8088 = Геров, 2, №213: *M. Aurel. Chresto dec. aedilic. col. Ulp. Rat. ... M. Aurel. Iuliano dec. ae[d]il. col. Rat.*

ИАИ, 30, 1967, 150, No. 5: *...[C]assio filio qui [et P?]opilio aug. col. Rat*

ИАИ, 30, 1967, 151, №6: *C. Iul. fil. Proc. dec. co[l(oniae) Rat(iariae)]*

ИБИД, 32, 1978, 22, №1: *Sex. Val. Hilarius aug. col. Rat*

НСЕ, 2, 2005, ч. 2, №2., с. 212: *T. Titius Herculanus aug. col. Rat.*

НСЕ, 6, 2010, с. 179–180: *C. Iulio Ti. f. duumviral. col. Ra[.] ... M. Castricius Iulianus qq. col. Rat.*

Карадимитрова, К. *Latinitas...*, с. 266–267: *...M. Iuli M. l. Pap. Eutychetis oo dec. et aug. col. Rat.*

